

Archiv pohádek, pověstí, obyčejů,
starožitností na Záhoří a Pobečví.

Časopis lidopisný.

Vychází za 2 měs. v Paršovicích u Hranic.

Číslo za 8 haléřů. — Poštou v Rakousko-Uhersku celoročně 1 kor.

ROČNÍK VII.

Březen 1911.

ČÍSLO 2.

Vzpomínky na bývalé Záhoří.

Sděluje J. Klvaňa, c. k. ředitel gymnasia v Kyjově.

III.

Na Záhoří dostal jsem se až s maminkou.

Poněvadž tetičky nám čas občas donesly máslo, vejce, kuřata nebo nějakou husu, nabídla se jim maminka, která rozuměla dobře prádlu, že jim opere jejich rukávce nebo fěrtochy. A pěkně vyprané tyto věci našly brzy pak takové obliby, že maminka právala*) rukávce a fěrtochy do celé «přízně», ano všem známým ženičkám a děvčatům. Za to se jí odvděčovaly buď všelijakými požívatinami anebo i penězi. A protože naškrobené rukávce nemohly se tak jen ledabylo na Záhoří dodati, vzala si maminka, hlavně v létě, nějakou ženu s putnou, do níž pěkně všechno složila, sama si naplnila veliký

*) Na Záhoří se tenkrát ještě právalo po starosvětsku. Konopné věci se opravdu »praly« čili tloukli »pístem«, dřevem to tlustým, čtyřhraným s rukovětí. Jemnější věci se v kádi »zvářaly« napřed t. j. uloženy do oné káďe, pokryty nějakou plenou a potom popelem dřevěným završeny, polily se vřelou vodou. Tak louh v popelu obsažený a horkou vodou rozpuštěný je »vyvařil«. Po tom vyvaření se vše omáchal a osušilo. »Válení« prádla konalo se ručně. Prádlo navinulo se na válec a ten stlačoval se úzkou, dlouhou deštičí přitlačováním ruky. Žehlení dělo se buď horkým, malým želízem nebo i sklem kulatým. Škrob se dělal doma obyčejně ze zemáků nebo se škrobilo i šiškovou vodou.

koš těmito rouchy a odnesla to na Záhoří. A mne někdy brala s sebou. Pobýval jsem tu někdy i dva, tři dny nejčastěji v Biškovcích neb Hor. Oujezdě. Zastavovali jsme se však také ovšem na cestě v Oprostovicích, v Hor. Něčicích, ba někdy i v Soběchlebích, kdež byly příbuzné tetičky Biškovské.

Později jsem na Záhoří chodil s tatínkem, ba dokonce i sám, když jsem byl starší.

Nejkrásnější život pro mne byl u Pechů, kdež bylo mnoho dětí; ale i v Biškovcích nemálo mne vše zajímalo. Byl jsem takový všímavý chlapík a viděl i pozoroval jsem každou maličkost.

U Malantů v Něčicích a u Pechů v Oujezdě byly hospody spojené s fojtstvími, ale jinde byly obyčejné grunty, v nichž útulně se bydlilo.

Byl tu ovšem jinačí život, než je nyní.

Jak hospodáři chodili oděni jsem již naznačil. Hospodyně nosily na všedno černé, navrapené šorce nebo sukňe tmavé «házenými» kvítečky potištěné nad kotníky sahající. Zástěry k tomu mívaly široké, také tmavé, dole pestrými pruhy tištěnými vyzdobené. Na nohách nosily v létě střevíce, v zimě ale pěkné huněné papučky po způsobu valašském. Nosily ovšem ženy vespod i konopné rubáče s opličky. Navrch nad opličkem nosily se rukávce s vyšívanými límečky u rukávů. Vyšívání bylo obyčejně hedbávné nebo na všedno vlněné, černé, někdy s červenými výplněmi. U krku byl řásný, více méně ležatý obojek.

Na rukávce se oblékla frydka dosti vykrojená s několika knoflíčky, pestrá, často hedbávná, někdy soukenná, černá. Kolem pasu a kolem výstřihu byla bohatě pentlemi «páterovými», krepinkami, portami a patáčky vyzdobená. Na chladnější počasí a ženy starší vezdy nosily «marynky» hnědavé neb zelenkavé s rukávy v zápěstí ouzkými a na ramenou nabíranými, baňatými, dosti vystřižené a knoflíčky i krepinkami vyzdobené. Pozdější marinky byly také kvítečkované. Na hlavě nosil se obyčejně velký šátek «lípský» půdy červené nebo černé s okrajem květovaným a třásněmi zelenými, modrými i černými na okraji. Někdy býval celý kvítečkovaný neb halouzkovaný a vázal se na značně velké záušnice (na talíř).

V kožichu starodávném, dlouhém, dubenném úplně valašského způsobu chodila již jen tetička «chromá» z Biškovců, o níž ještě bude řeč. Ostatní Záhorky nosily proti zimě zelený «vliňák», jak jej nosí nyní ještě Němky kolem Vyškova.

Na velké svátky nosily se místo šorců «fěrtchy» bílé tak, jako na Slovácku, velice řásné, až 18 loktí, které při praní se vždy z límce

vypáratí musely. Ty se nežehlily, než válely — u barvíře ohromným jeho «mandlem», u barvíře Loserta v Lipníku na Bečviskách. Pak se zase do límce všily a jako šorce od zadu do předu kolem těla přivazovaly.

Celkem vypadaly Záhorky velice svěčně a malebně, zvláště o velkých slavnostech, jak ještě později se zmíním.

IV.

V Biškovcích žilo se celkem po starosvětsku; jenom jedna novější věc byla u strýčka, totiž — pohovka z obyčejné pruhované látky.

Do «jizby» přišlo se ze síně, ale ta bývala obyčejně zavřena. Obyčejně chodilo se «kolnou» kolem «chaloupky» (výměnkářského obydlí) a po «náspech» napřed ke kuchyni a pak do dveří ode dvora.

V jizbě byla jen jedna postel, vystlaná těžkými peřinami v konopném modrém, žlutě potištěném plátně. Na proti ní byla ohromná pec s pěkným měděným «kamnovcem» a malou «kapličkou» u dveří: na sirky a olejové lampičky. Za starých dob prý tam býval «troudník» a «troud» na rozdělávání ohně.

Celá kol dokola byla opatřena lavkami, na nichž se sedalo a když potřeba byla i v noci spávalo. Vedle pece byly dveře do přístěnku, v němž bylo všelijaké harampátí, ale také postel pro nahodilou potřebu. V druhém rohu jizby, k oknům, byly také lavky, ale tu stál i stůl veliký, mající skřížené trnože, hruškový, velice starý. Měl jen jednu zásuvku t. zv. «přístoliček», ve které byly hřebínky, i šicí potřeby, často i lžíce a velký jeden nůž na krájení chleba a koláčů. Vidliček se tenkrát neužívalo.

U stola toho se jídávalo. Za stůl na jednu stranu «ode dveří» sedly si «dívky» (služky), «malá», «prostřední» a «první». Na druhou stranu k oknu sedli si pacholci: Vedle první dívky přišel «pohůnek», dále «prostředník» a potom «první pacholek». K volné straně vedle prvního pacholka sedl si na «legátku» někdy hospodář sám — strýček ačkoliv rád jídával sám na truhle vedle postele postavené.

Na místě jeho u stolu sedávali na přistavené lavce obyčejně mlátcové i s dětmi. Mlátivaloť se v Biškovcích od podzimku až do žní. Mláticích strojů nebylo a obilí bylo velmi mnoho. Obživiloť se tu snadno tři rodiny po celou zimu i z jara i jejich děti, jež skotačily, anebo z jara husy pásly, když nemusely do školy.

Před jídlem se všichni společně modlivali na hlas a rovněž tak po jídle.

Jídlo bylo vždy ve všední dny stejné: Napřed přišly na stůl dva velké hrnce bramborů a každý ze spolužtoločnicků si naloupal jich před sebou velkou hromadu. Pak se donesla na snídání velká mísa polévky zasmažené neb česnekové v zimě a «kyšky» (kyselého mléka) nebo «podmásli» v létě, ze kteréž jeden každý si bral — bez talířků. Totéž bylo na večeři.

Na oběd byly rovněž «zemňáky» a k nim — zeli a potom teprv polévka. Maso se nejedlo, jen v neděli a tu si lžící každý vylovil svůj kus z polévky, položil před sebe na stůl a měl k němu chléb a — svůj křivák. Pečeně byla jen o hodech, kdy se zabila jahůvka «hodula» a když se zvala celá přízeň a v zimě uzené, někdy i klo-básky, které vytrvaly často až do žní — tvrdé jako kámen.

Po jídle ukrojil si každý velký kus chleba, ale ten dojedl již venku. —

V neděli a ve svátek přišly místo chleba na stůl koláče veliké, makové, trnkové nebo tvarohové a hned celý stůl. Ten se velkým nožem najednou rozkrojil na čtvero klínů a každý z přítomných vzal si co na něho přišlo, napřed první pacholek a naposled malá dívka. Někdy bývaly také buchty — jak cihly velké.

Na straně stolu, která byla volná ode dveří sedávala zpravidla hospodyň — tetička.

V.

V létě nebyl život v jizbě valný. Jak se vše najedlo, odcházelo vše ven do práce, do polí.

Jen tetička «chromá», Veruna jménem, zůstala a připravila si své šití. —

Tetička «chromá» byla vlastně tetička tatínkova, tuším stařečkova sestra. Protože byla chromá již z mládí, věnovala se švadlenství a uměla velice pěkně šití marynky a frydky a hlavně vyšívati rukávce a krásné plachty nevěstinské (úvodnice), o nichž se ještě zmíním. Před velkou nocí malovala pro celou rodinu velice krásné kraslice t. j. velkonoční vajíčka.

Na půdě červené, fryžůlkové nebo černé, olšovou kůrou po-barvené, pomocí vosku namalovala všelijakých žlutých a červených i bílých ozdob a «pánů», že se radost bylo na ně podívati! Také jsme my děti velice na vajíčka od ní se těšivaly.

V létě šijávala nejvíce a při tom dávala pozor na celý dům, protože všecko bylo v polí. Nás děti, mne a děti podruhů, které snad doma zůstaly, uměla dobře «execirovati» a měly jsme před ní «rešpekt».

V pozdějších letech, asi koncem let šedesátých, následkem mnohého šití oslepla t. j. dostala bělma na obě oči. Nepomohlo jí mnoho ani operování v Olomouci, u doktora Patlocha, (který byl také proslaveným zubním lékařem a ve Ztracené ulici bydlil); viděla trochu, ale ne mnoho a brzy umřela. S ní, zdá se mi, že také kraj ženský valně se vytratil, neboť takové švadleny dovedné nebylo daleko široko. —

Přicházel jsem do Biškovic také někdy v zimě. Tu byl život ovšem zcela jinačí; vše se soustředilo kolem domu mimo snad «chlapy» t. j. pacholka a strýce, kteří jeli někde do hor «za Lhotu» (Podhradní) na «dřva».

Tetička chromá se přestěhovala do světničky vedle jizby i na spaní — kde v létě spávala nevím —, do jizby nastěhoval se strýc «chaloupecký» bratr stařečkův, který žil jinak v chaloupce» t. j. na vejminku. Když stařeček můj umřel, dodržoval on dvorství na místě nezletilého ještě strýce Josefa. Napotom žil jako výminkář a pomáhal zprvu při hospodářství.

Později když byl starší, již jenom řezával «dračky» t. j. louče, as na metr, jimiž se tehdy ještě svítivalo. V zimě, jak řečeno, nastěhoval se do jizby velké a tam se svými přístroji na děláni draček t. j. s «pořízem» a se «stolicí», a dělal dračky do zásoby. Dožil se velikého věku a oženil se ještě jednou stár jsa prý 90 let. V Biškovicích se tedy svítilo dračkami. My u nás v Lipníku svítili jsme ještě olejem a měli k tomu lampičky skleněné na vysokých nohách anebo plechové na stojánku nějakém postavené, podobné lampičkám starořímským. Petrolejem se tehdy začínalo teprv svítiti. My měli první lampu petrolejovou r. 1862; ale tu v Biškovicích svítilo se ještě starším způsobem, dračkami.

Uprostřed malé kulaté trojnohé stoličky vztyčena byla dlouhá asi dvoumetrová tyč, nahoře železným svícníkem vidlicovitým opatřená. Do vidlice se dala dračka trochu k zemi nahnuta a zapálila se. Dračky se sušily někdy i více než rok a proto dobře hořely. Uhlíkům ohořelým dole říkali jsme «sopel». Aby nepopálily opadávající tyto opalky zem, stál před svícníkem zvláštní škopíček s vodou, do něhož opalky padaly. Že od svícení takového trámy i «tla» počernala, jest jisto. To se ví, že mne věc ta značně zajímala, neboť jsem byl velice všímavý.

Ale i práce při dračkovém světle konané mně byly zajímavý: Přadlo se obyčejně celou zimu, jenom někdy se dralo peří, ale to nebylo tak zajímavé jako předení a já se nemohl tak moc pohybovat, abych peří neroztroukal.

Na Záhoří se totiž ještě moc pěstovalo konopí a také len. Obojí se močilo v močidlech u potoka Biškovského a pod dědinou směrem k Něčicím stála ještě dlouho »pazderňa« dosti veliká, ve které se i len i konopí sušily a upravovaly.

Tedy: Ve dne opanovali jizbu strýc s dračkami a teta se šitím. Jen na oběd se všichni sešli. Po večeři mužská část šla do maštálí a ženská v jizbě přadla.

VI.

Jizba Biškovská měla čtyři své strany podle stran světových. K severu šla strana okenní o třech oknech, k východu byl přístěnek, k západu dveře a strana k síni, k jihu dveře a strana ke kuchyni. Mezi severem a východem v rohu byl stůl, mezi východem a jihem byla velká ona pec. Jižní dveře vedly tedy do kuchyně. Ta byla dosti veliká; byloť tam plno almárek, obvyklé ohniště, čelesno (»čelustí) do pece obyčejné a druhé do pekařské. Také tu byl kotel na prádlo, po případě na vaření »trnek«. Tady ale říkali trnky »smažit« a dělávali to raději v kotlech na jedné ze zahrad postavených koncem září po několik dní a nocí.

Na ohništi se vařovalo jen v létě a to ne vždy; obyčejně se vařily, ano i pekly věci v obyčejné peci, kamž se hrnce zvláštními vidlicemi a »brutvany« a »plechy« zvláštními lopatami vsunovaly k ohni, který tam uprostřed hořel a ovšem v zimě příjemně celou jizbu zahříval. V létě to bylo méně příjemné.

V almárákách byly všelijaké kuchyňské potřeby, ale také roztočivné sklenice polepené, ze kterých strýček často ještě, když jsme přišli od »Hrachovca« (Biškovské hospody) hledával něco na zub. Když se přišlo moc pozdě — to obyčejně také můj tatínek byl v Biškovcích — hledávali v almárákách i ráno. Jednou se strýček, dobře se na to pamatuji, velice nešťastně zmýlil i v almárci i v láhvi, napil se důkladně; ale ty skřeky hrozné nezapomenu: Vypil s a l m i a k z malované lahve. Byl dlouho bez dechu a jen voda do něho napumpovaná ho přivedla k životu. Býval od té doby na pestré lahve pozornější.

Jižní strana jizby měla okno jen jedno »na náspí« a pod oknem tím stála truhla, na které strýček sám jidal. Podél východní strany byla ode dvora postel vystlaná oněmi modrými peřinami, kteréž mne svou tíhou často dusily (spával jsem u strýce na zemi) a od dědiny ona rozvrzaná, strýcem hoině užívaná pohovka. Nad stolem byly ovšem »lišťvy« a pod nimi plno obrázků i na skle malovaných, starožitných. Jeden jediný jsem si zachoval do dnes jako památku: Plný rytířů ze 17. století, ač představují sv. Jenořefu, jak se vrací do zámku.

Z kuchyně vycházelo se jednak dveřmi na náspí, jednak jinými do maštale. V té bylo vždy po obou stranách plno koní a ještě měla uprostřed velký prostor, v němž spali pacholci a kde též byla stolice řezací, starodávný onen přístroj, jehož asi nyní málo už uvidíme. My měli i v Lipníku takovou »stolici«; ale shořela nám při požáru roku 1896. Na stolici takové řezala se »kosířem« »sečka«, při čemž pomáhala důmyslným přístrojem i noha řezajícího slámu pošinovatí. Teď mají všude již »sečkovice« točením sečku řezající.

V maštali strýcově stáli vždy dva koně nic nedělající, dobře krmení, kteří určeni byli na předvádění při »premiích«, které se udílely na nejkrásnější koně, zpravidla v Hranicích. Strýček měl mnoho dukátů z těchto premií a jeden dal mi také, když mi byl za »kmocháčka« u birmování v Olomouci, tuším r. 1872.

V maštali stáli také zprvu dva hřebci, kterých se užívalo jako »pušťáků«. Těmi dovedl jen strýček jezdit, tak byli bujni a divoci. Když s nimi přijel do Lipníka, šli obyčejně po celém náměstí jen po zadních nohách a jakmile je nechal jen trochu bez dozoru, ihned mu utekli. Pokut za to se naplatil strýc nepočítaných. Jednomu z těch hřebců říkali V i k.

Ža maštálí byla maštálka, kdež byla hříbata a pak přišly chlévy kravské.

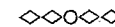
Krav neměl strýc mnoho, jen pro domácí potřebu, pět nebo šest. Nějaké jalovice na hody a pro dorost, to bylo vše.

Maštale a chlévy byly na východní straně dvora. Na severní straně byla obytná část; přístěnek, jizba, spodní komory, chaloupka (výměnkářské obydlí) a pak výjezd »na dědinu«. Na východní straně byla část stodol a výjezd k druhým stodolám v zahradě umístěným. Na jižní straně chlévky prasečí a za nimi patra na seno atd. Jižní stranou tou se vcházelo také do zahrad a vycházelo přes »přilazek« na cestu k Všechnovicím a Hor. Ujezdu.

V zahradě jižní měl strýc také včely, jimž říkalo se prostě »kláty«, poněvadž včely byly opravdu ve vydlabaných klátech velkých stromů, jež měly na vrchu stříšku. Včely se chovaly ještě ovšem po starožitném způsobu. Med se jim jednoduše i s voštinami »podřezal«. Tak jsme jej dostávali i do Lipníka, na což jsme se již dlouho napřed těšili.

Med z voštin se odstraňoval primitivním vytlačěním (»metání« medu se neznalo) a vosk vytlačený se vypustil na pěknou zahříváním ve vodě.

Pokračování.

Pověsti z Podhradní Lhoty.

(Vykládala Mařka Dohnalová.)

Sůl v Javorníku.

Za dávných dob žil ve kterési vesnici pod Javorníkem chudý drvař, který se poctivě živil se svou četnou rodinou. Když však nastaly zlé časy, počala i ho bída krutě pronásledovati. On však ne-reptal proti Pánu Bohu a snášel vše trpělivě. Kdysi přišel k němu člověk a prosil o nocleh; ač měli místa sotva pro sebe, přece mu ho neodepřel. Po skromné večeři šli spát. Ráno mu ten cizí člověk poděkoval za všecku lásku, kterou mu prokázal, a pravil, že se mu chce za ní nějak odměnit. Vybídnul drvaře, aby s ním šel do Javorníka a vzal sebou pytel. I šli tedy spolu; když přišli na úpatí Javorníka do tak zvané «Děšné», zastavil se cizinec, vytáhl z kapsy nějakou knížku a počal čísti. Tu pak se poznenáhlu rozestoupila země a zrakům jejich objevilo se veliké množství zlata, stříbra a také soli. Cizinec poručil, aby sobě drvař nabral soli, kolik unese, jiného však aby se ani netknul, sic bude nešťasten. Překvapený drvař nabral si plný pytel soli, a teď počal ten cizinec opět z knížky čísti, načež se roklina zase zavřela, cizinec pravil nyní k drvařovi: Kdykoli budeš mítí nouzi, přijď jen na toto místo, já tobě vždy pomohu, ale nesmíš se o tom nikomu zmíniti. Po té se ten cizí muž ztratil, a drvař s hrůzou pozoroval, že to byl černokněžník. Drvař přišel z Javorníka domů, a teď se mu vedlo dobře; kdykoli mu došla sůl, šel do Děšné v Javorníku a nabral si tam soli, kolik unesl, a tak se to opakovalo dlouhou dobu. Jednou však vznikla v něm žádost po zlatě, a on kdysi nabíraje sůl sáhl také po zlatě a nabral si ho hrst. V tom však spatřil černokněžníka, jak se po něm ohlíží a mu praví, proč to učinil, že bude nešťasten i se svou rodinou. A tak se i stalo. Země se na onom místě propadla a drvař přišel do bída, v jaké prvé byl. Teď docházel drvař opět na ono místo, volal, prosil, ale nadarmo, černokněžník se více neobjevil; kopal také do únavy na onom místě, leč marně, po zlatě, stříbře a soli ani památky. Po nějakém čase prý se ta sůl na onom místě rozpustila, a nedaleko knížecího revíru, kde nyní jest p. nadlesní Němeček, vyprýštil ze země pramének slané vody.

Děvčata na jahodách v neděli.

Kdysi šla děvčata z Komárného do lesa pod Javorník na jahody a to v neděli odpoledne. Když už měly skorem plné hrnečky, spatřily najednou před sebou bílou paní, která k nim promluvila: «Proč nesvětíte neděle a jdete sbírat jahody? Jedna z nich odpo-

věděla: «Však už je odpoledne, tak to může». Tu praví ona paní: «Jaká jsem?» Děvčata odpověděla: «Bílá». Pak se paní obrátila a zase praví: «A jaká jsem zase teď?» A ony opět: «Bílá». Tak vidíte, pravila paní, neděle se má světit jak dopoledne, tak i odpoledne; na to počala ta paní velmi růsti až urostla tak, že byla jako největší jedle v lese. Děti se polekaly a rozutíkaly se dom; hrnky roztloukly a z toho strachu všecky onemocněly. Za to však si to pamatovaly a vícekrát nešly v neděli sbírat jahody.

Hořící peníze.

Jednou šly z Kečče z jarmaku dvě selky ze Lhoty domů. Že to bylo již o sv. Kateřině, kdy den už je velmi krátký, bylo už také trochu přitímí. Při Lhotě u kříže spatřily ohýnek, který bledým plamenkem hořel, anižby jakého kouře vydával. Selky se toho ulekly, nepromluvily spolu už ani slova a spěchaly rychle domů. Doma se však vzpamatovaly a litovaly, že nevhodily něco svčeného do toho ohně, třeba růženec, že prý to hořely peníze a že by byly zůstaly na vrchu, ale tak že se propadly o mnoho sáhů hlouběji do země.

Poznámka. Nedaleko tohoto kříže jsou bařiny a slatinné louky; na podobných místech vyvinují se bařinné plyny, které se na vzduchu vzněcují i z místa na místo vánkem vzduchu pohybují; náš lid těmto hořícím plynům říká «světloňši» nebo «světlí» čili «ohniví muži». Poněvadž se nyní mnoho odvodňuje, ubývá také «světloňšů».

Sděluje Frant. Gogela, farář.

Ukázky lidové písně na Záhoří.

Čtyři písně následující zpívaly se na přástkách, než se přadleny rozcházel. Bez nich se nikdy neskončilo. Podivuhodně začíná pěkným chorálem, který se třikrát opakoval, pak následovaly ostatní tři ve spojení.

I.

1. Pojďme spáti ve jménu Ježíše,
tys naděje naše;
ty nás chráníš, opatruješ
ode všeho zlého.
2. Otcové svatí byli jsou na poušti,
jedli mannu nebeskou
z růže rajské, archandělské,
potom zemdleni jsou.

II.

1. Pane Bože nebeský
rač nám pomoct k tomu,
abychom se rozešli
šťastně z toho domu.
2. A my tebe prosíme
o pomoc žádáme,
abys ty se smiloval
a nás opatroval.

3. Naše milé dušičky
do radosti přijal,
do nebeské radosti
do věčného ráje,
kde Panenka. Maria
s Kristem přebývají.

III.

1. Pán Bůh milý, Pán Bůh náš
rozhněval se na nás,
hroznou metlu přichystal,
aby nás potrestal.

2. Tresci, Bože, tresci sám,
já se vinen dávám
na každíčkou hodinu
smilování žádám.

3. Nebude-li smilování
v tom Božím trestání,
již konečně zahynu
pro svou těžkou vinu.

4. Ach, pro mou těžkou vinu
dej šťastnou hodinu;
poručme se Bohu,
ovšem třem i jednomu.

IV.

1. Svaté Maří Majdalence
a svaté Panně Barborce,
Maria Krista porodila
a nás a svět vykoupila.

2. O Ježíši, o láska má,
po tobě touží duše má,
touží, kvílí, každou chvílí,
o Ježíši roztomilý.

3. Nepravostí poražená,
světskou hanbou obnažená,
neb sužují a ji trápí
tito hříchové proklatí.

4. Svědomí hryže co hadi
a duše se s tělem vadi,
proč bujnělo, vůli mělo,
a činilo; co jen chtělo.

5. Ďábel rozsápaný stojí
duši z těla vzít se strojí,
pospěš, můj Ježíši, pospěš,
a mou hříšnou duši potěš.

6. Nedávej jí ďáblu vzítí
ale rač ji sám chrániti
neb jsi pastýř svého stáda,
tvoje ovce pastvy žádá.

7. Protož, pastýři Ježíši,
lékaři duši nejlepší,
své ovce pas, mou duši spas
tento nejposlednější čas.

8. Maria, pro svou čistotu
přiveď k věčnému životu,
ať nás nesže věčný plamen,
uchovej nás, Kriste, Amen.

* * *

1. Vánoce, vánoce,
skoro-li budete?
[: ubozí sirotci, :]
kam se podějete.

2. Kdež bychom se děli,
zas na staré budem,
[: dobře jsme dělali :]
ještě lepší budem.

3. Dej mi, Bože, dej mi
do těch vánoc dobýt,
[: nebudu v Něčicích :]
vícekrát sloužit.

4. V dědině služba zlá,
chasa vysměvává,
[: ledajaké děcko :]
roztodivně nadá.

5. Ledajaké děcko,
ledajaká dáma,
[: co ona neměla :]
jakživa galána.

6. Jakživa galána,
ani pohúnečka
[: ona mi odvedla :]
mojeho synečka.

7. Odváděj, odváděj,
enem mi pokoj déj,
[: enem ty se ze mně :]
pořád nevysmívej.

8. Na službě chléb bílý,
ale je peprný,
[: ukrojím ho krajíc :]
nenajim se ho nic.

9. U tatíčka mého
ukrojím snědého,
[: ukrojím ho skybku :]
přijde mi k užítku.

10. Kdybych já věděla
že maměnku zdvihnu,
[: nosila bych hlinu :]
až k samému Brnu.

11. Tam bych ju sypala
na ty mlýnský kola,
[: aby se zbudili :]
má maměnka dobrá.

12. Má maměnko milá,
proč tak tvrdo spíte?
[: já pláču, nařikám :]
vy mě neslyšíte.

13. Kdybych já věděla,
že tatíčka zdvihnu
[: nosila bych hlinu :]
až k samému Brnu.

14. Tam bych ju sypala
na pěkný trávníček,
[: aby se zbudili :]
můj dobrý tatíček.

15. Můj milý tatíčku,
proč tak tvrdo spíte?
[: já pláču, nařikám :]
vy mě neslyšíte.

Pověra a pravda o hastrmanovi.

Za starých dob na vítonském pastvisku pásli pohůnci a naši stařeček koně. Složili si oheň a pekli zemňáky a na koně se nedívali. Potem až bylo kole půl noci chtěli jet dom, pohůnci si pochytili koně a jeli, ale naši stařeček nemohli svého koňa najít; dlóho ho hledali, až našli koňa u stavu blízko žakovského mléna, ale hned poznali, že to není jejich, nemohli mu navlíct ohlávku na hlavu a přece ho na ňu pojali, sedli naň a jeli dom a dyž přijížděli k lužám, tam kde stojí včil škola, ten kůň se pořád kroutil k tem lužám, stařeček ním smékali, ale kůň šil do luže, oni s něho skočili na zem a on se jim smil: «Měl's se mně neskočit, byl bych tě opráb. —

Ve Vítonicích v jedné chalupě spával v peci černé pes; hospodyň šla ráno topit a tu ten pes vylízal z pece ven. Ona se velice lekla, běžela za ním s vidlami, ale pes skočil do potoka. Na druhou noc zas tam spal a spával tam každou noc, tak že už s ním byli zvyklí a už se ho nebáli. Dyž hospodyň šla podpálit, mosela dycky na něho volat: «No vylez, ať možu podpálit», a on vylezl a dycky skočil do potoka. — Byl to hastrman.

Za starých časův hrál vodník či hastrman v lidu velikou roli. Hastrmanem strašivaly se děti, aby nelezly při koupání do hlubiny a i velcí prý viděli nebo slyšeli hastrmana.

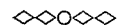
Povím Vám skutečnou událost, jak mně ji účastník sám vyprávěl, udála se asi v 60. letech minulého století.

V K. bylo visitaci a kněží z okolí se četně sešli a v dobré shodě pobýli až k večeru. Jeden mladý panáček P. František tuze pospíchal, aby byl doma, jeho pan farář trochu churavěl a mimo to bylo o něm známo, že se večer bojí. Sousední pan farář S. ho zdržoval: «Ale počkejte na mne, vždyť půjdeme kus cesty spolu a naidejeme si přes panské louky». —

Už se šel, když vydali se na cestu. Kus šli po silnici, ale tato dělala velikou okliku okolo panských luk a oba kněží dali se chodníkem přes louky, jimiž vinul se potok porostlý na obou březích hustě olším a vrbím. Přes potok vedla lávka. P. František zůstal trochu pozadu a pan farář přešel po lávce na druhou stranu potoka. Tam uviděl chlapce, který si pozpěvoval a hlídal kozu, která si pochutnávala na šťavnatém mlázi. Chlapec měl na sobě jakýsi kabátek nazelenavé barvy. Farář S., mimochodem řečeno šelma nabíjená, dostal hned nápad, zavolal chlapce a praví: «Pojď sem, tu máš šestku, sedni si obkročmo na lávku nad potokem a kývej sebou z předu do zadu a zpívej si: m—m—m—m— Chlapec hned pochopil a už seděl na lávce a klátil sebou zpívaje si: m—m—m—m— Tu přichází P. František. Zarazí se, přítmi bylo, ale pojal ho strach a ani si netroufal zavolat na svého průvodčího a spěchal vedle potoka, aby výš přešel po jiné lávce. Farář S. ho za olším pozoroval a jak panáček odešel, zavolal chlapce a praví: «Tu máš druhou šestku, utíkej po té straně potoka a sedni si tam zas na lávku a dělej, jako tady. Chlapec si písl radostí a utíkal a když kaplan přišel k druhé lávce, vidí na ní seděti chlapíka v zeleném kabátku, který si prozpěvoval: m—m—m—m— Nyní ho pojal opravdu strach a co mohl upaloval až na silnici a po mostě přešel šťastně a dostal se všecek ustrašen domů a vyprávěl domácím, co se mu přihodilo. Všichni byli toho mínění, že to byl přece hastrman.

Po nějakém čase přišel churavého faráře navštívit p. farář S. A hned se táže, proč panáček se mu tenkrát ztratil, že se ho naočekával. Vyprávěli mu domácí, jak přišel uděšen domů a že není jináč, leč že viděl vodníka.

Šelmovina zahrála faráři S. na tváři a konečně vysvětlil všem jak za dva šestáky najal chlapce za vodníka. Tak asi podobným způsobem povstaly ty pověsti o hastrmanovi. —

Vlčí jámy u Zbrašova.

Všichni čarovní duchové po stráních a hvozdech v údolí Bečvy své rejdy provádějící, vraceli se z dobrodružných potulek do svých tajuplných skrýší.

Tmavá noc před popeleční středou v jednom dávném roku, počala svůj černý háv s klidně dřímajícího kraje pomalu stahovati. Skorem vše po veselí a hýření končinovém bylo ještě spoutáno tichým snem. Pouze po stráni sněhem pokryté na levém břehu Bečvy pod Zbrašovem, osamělý chodec pozvolna a namáhavě oddechuje do kopce stoupal. Zdálo se jakoby nějaký děs, neb jakás divná stvůra na záda jemu se pověsila, neboť chudák celý spocený marně zasněžený chodník hledal a často se pozastavil a opřen o hůl odpočíval.

Utrmácen a rozmrzelý, sotva došel do půl stráně, prapodivné, sáhodlouhé divných tvarů břímě o zem vzpírá, opět odpočívá, stále bručí a jen bručí:

«K čertu se všim lopocením, když zisk sebral. Sama dřina, žádné štěstí. Aby to řási vzali! eo tuhle barborka na mých zádech za tři dny vyhrála, to jsem já ve chvíli prohrál.»

Zlostně třeskuje o zem holí, započíná zase kroky, dále hovoří: «Aby toho Pajdlu kati sprali! Ten mne odřel, jistě byly karty znamenány. Počkej šelmo, ja ti — — U všech všudy, kde jsem vletěl? — Aha! — vlčí jáma. — Bůh mi hříchy odpust to je dokončení.» —

Po osudném pádu do vlčí jámy vstává, odvaluje svoje divné břímě, v němž dle hučení a hřmotu pádem v jámu způsobeným poznati lze basu a v nešťastníku hudebníka M. známého pod jménem «Basáka». Zvedá svoji tchořovici, vtěsná do ní opět svoji talentovanou schránku rozumu a rozhlíží se, kudy by se dostal z bryndy ven. Ale co to? — «Bože smilování!» — V pravo v koutě oči dvě jako uhlí žhavé svítí, tmavý jakýs stín od sněhu se tam liší, který jaksi zlostně vrčí. Chudáku Basákovi vlasy na hlavě se ježí, vzývá

Boha, všechny svaté, na života svého záchranu. Zvedá svou milou tří strunovou basu, staví ji před sebe jako záchranný štít.

V mlhavém ranním pološeru rozeznati schouleného v kout huňatého vlka, který nenadálým objevením neočekávaného spolčníka s jeho děsně hučící basou, strachem hleděl se ukrýti.

Náš Basák nemaje času na pořízení testamentu, před krutou smrtí, které, jak se jemu zdálo, hleděl z blízka vstříc, poroučel se v ochranu Nejvyššího a loučil se se vším jemu milým, co měl na světě. — A co basa? Jeho věrná družka života. Snad ji ten vzteklý vlk také rozsápe!?

V zoufalství a strachu chápe se šmyčce a počíná na rozloučenou se svojí třístrunovou barborkou vyluzovat na ní zvuky nenepodobné hřmění hromu a zápasu živlů přírodních. Hraje dál a dále s duší celou, zapomíná na pozemské trampoty. Zem se chvěje, s ní zároveň huňáč v koutě, který nijak nepocituje slasti při těchto zvucích neznámých. Srsť se mu ježí, úzkost hrdlo svírá, až se pustil do vytí.

Čím živěji Basák hraje, tím silněji mísí se žalostivé jeho vytí v zvuky hudby koncertní. Basák ale stále hraje, na vše zapomíná, vytí jeho neslyší.

Takto rozléhá se po zbrašovské stráni divný koncert dvou nesmířitelných soků, kteří mimovolně vykouzlili prapodivné duetto a vytvořují stále neslýchané skladby fantasmie dál a dále — — —

Světlo denní dávno již zatlačilo temno noci do tajuplných skrýší, když osadníci zbrašovští, do Hranic na «Popelec» jdoucí pozastavovali se, slyšíce někde na «Podkučí» jakés prapodivné zvuky. —

Několik zvědavých, hledající vysvětlení této záhady, došli na jeviště této tragedie a jejichž příchodem učiněn konec jednání.

Nyní následovalo vysvobození Basáka a smutné skončení vlka, který rovněž jako Basák zapadl do jámy chvojí zakryté a zasněžené.

Takovým způsobem vysvětlovali si mnozí účel dvou dolíků blízko Zbrašova a vyprávěli si o tom tuto příhodu.

Dolíky, které poblíž hostince na stráni «Podkučí» zvané dosud se nalézají a svojí hloubku rok od roku naplavováním země při dešti ztrácejí, byly jak pravdě podobno svého času od jakési cizí společnosti, která tamto na více místech železnou rudu hledala, vykopány. Vykopanou a nalezenou rudu odvezli pryč na jednom voze, více však o dolování se nepokusili.

Dle toho se soudí, že ruda nachází se tam jen v malém množství, což by asi nestálo za práci. Strážovský ze Strážova.

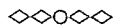
Prusenovský zeman.

Před nešťastnou bitvou na Bílé Hoře u Prahy byl pánem na Bystřici p. H., Dřevohosticích a statku v Prusenovicích svobodný pán Bitovský. Když však tento hrdý šlechtic byl v Brně před radnicí popraven, a manželka jeho, která při hostinách z patén jídala a z kalichů pila, v Roštění jako žebračka zemřela, bylo panství Dřevohostické se všemi k němu patřícími dvory a statek Prusenovský prodán za 10.000 rénských. Po té brzy přešel statek Prusenovský na jednotlivce zemana. Byl to hezký mladík, svobodný a bohatý. Udělal si známost v Kroměříži s hezkou slečnou též bohatou, kamž často dojížděl.

Jednou též při takové návštěvě se tam sešel s nadporučíkem od švališerů, hrabětem bez statků, kterému se též hezká a bohatá dívka zalíbila. Když však nadporučíku se zdálo, že slečinka více se kloní k sedláku, jak zemana nazval, vyzval tohoto na souboj. Nerád přijal toto vyzvání, ale nechtěl se nechat zahanbit. Darmo mu jeho sluha Josef domlouval, když mu do konírny přišel zeman dávat rozkazy, kdyby prý padl. Darmo Josef připomínal, zdali za falešnou (vyslovil se o slečně nepřilíši lichotivě), dá svůj mladý život, darmo prosil, snad bylo v zemanu taky trochu modré krve, že to považoval za čest, navzájem se zabíjet.

Sekundanti čekali, souboj byl na pistole a první ranu měl nadporučík, velmi rozčilen, pistole na křemen těžko spouštěla, nadporučík chybil. Zeman však rozloben, mířil jistě, rána vyšla a nadporučík hrabě se skácel mrtev. Že nastal zmatek, jest jisto, když sedlák zabil hraběte, kdosi však k tomu ještě přidal, že ten sedláků pachołek, když spolu tak dlouho v maštali byli, jistě ho zamrazil, že se ho rána nechytila, sedláci že to umí, nadporučík, že se jistě nemohl chybit. Díky opatrnosti Josefově, že již měl zapřaženo a rychlonohým koním, byli by si zemana nechali hned v Kroměříži. V cestě Josef zosnoval plán, co zeman sháněl hotové peníze, nějaké lepší šatstvo a něco k jídlu, vzal Josef nejlepšího koně a jel s ním ke kováři, podkovy odtrhnout a přibítí nové, ale naopak, co jsou hmaty (gryfy) na předku, těmi na zad. Pak zemanovi pomohl do sedla, uzly mu dobře přivázal a tryskem k Bystřici. Ještě nebyl snad ani u Kelče když do Prusenovic došla četa šališerů, napřed prohledali zemanství, pak hledali i v dědině, než však byli s hledáním hotovi, byl zeman už jistě za Ostravicí ve Slezsku. Když však nebylo po něm žádných dědiců, ujal se správy zemanství tehdy u lidu velmi oblíbený hrabě Jan z Rotálu, pán na Bystřici. Pravilo se však, že pod pod-

kličkou tajně to zemanovi dobře zaplatil. Od té doby byl statek Prusenovský v držení pánů na Bystřici až do našich časů.

Na Kopečku.

Tam, kde stojí ve Hlinsku obecná škola, tam před dávnými časy naši předkové mívali slavnosti. Nebyla tam rovina jako dnes, ale kopec vyšší než je ta jednopatrová budova školní. Na vršíčku toho kopce byla rovina porostlá travou, kde naši předkové tančivali. Tam stavěli vysoké máje, aby je bylo daleko vidět, stínali tam ještě před 60 roky berana. Když přibývalo obyvatel, brali hlínu na cihly v takovém množství, že kopec v málo letech se zmenšil, tak že obecní představenstvo muselo zaujat místo, by tam nebyl důl. Nyní jest místo zastaveno školou hned r. 1892.

Na Dolcích u Hlinska.

Jest tomu 31 let co se kučovalo pole, nyní nazvané Dolca; býval to les obecní, když to kučoval Jos. Liška na svém podíle, našel tam staré peníze za Leopolda I. ražené r. 1693.

Ant. Vymětal, Hlinsko.

Při letoším sčítání lidu napočteno ve farnosti Paršovské 1625 obyvatel. V Paršovcích: 180 muž., 170 žen., dohromady 350 obyvatel, domů 62. Ve Valšovicích: 87 muž., 80 žen., dohromady 167 obyvatel, domů 28. V Rakově: 235 muž., 243 žen., dohromady 478 obyvatel, domů 78. V Opatovicích: 315 muž., 315 žen., dohromady 630 obyvatel, domů 100. V Opatovicích napočteno koní 69, hovězího skotu 357, koz 9, ovcí 4, vepřového dobytka 404, úlů 74, slepic 1166, hus 71, kachen 6. V Rakově: koní 76, hovězího 284, koz 24, ovce 2, vepř. dob. 389, slepic 1114, hus 65.

